

Qələmi ilə mübarizə aparıb, qəlbi ilə maarifləndirən şair, maarifçi, mütəfəkkir, ziyalı Abbas Səhhət XX əsr Azərbaycan ədəbi-mədəni mühitində dərin iz qoymuşdur. O, poetik düşüncə ilə ictimai ideyaları vəhdətdə təqdim edən, fərdi hisslərlə ümummilli dəyərləri uzlaşdırən klassiklərdən idi. Abbas Səhhət yaradıcılığının mərkəzində vətən, azadlıq, mənəvi tərəqqi və kamillik dayanır, əsərlərində vətən anlayışı mədəni, mənəvi bütövlük kimi təqdim olunur. Maarifçilik hərəkatının fəal iştirakçısı olan ziyalı müəllimlik fəaliyyətini mənəvi missiya, cəmiyyət qarşısında borc kimi qəbul etmişdir. Dərsliklər yazmış, uşaq və yeniyetmələr üçün ədəbi nümunələr yaradaraq gənc nəslin maarifçilik işığında formalaşmasına zəmin yaratmışdır. Şairin tərcüməçilik fəaliyyəti isə onun intellektual üfqlərinin genişliyini göstərir.

dininin mahiyyətindəki etik prinsipləri inkar etmədən, fanatizmə, cəhalətə qarşı çıxmış, İslam dəyərlərindən imtinaya qarşı qəti mövqe sərgiləmişdir. O, öz əsərlərində "ümummüsəlman qərbçiliyi" ideyasını - yeni, İslamın mənəvi dayaq-larının Qərb sivilizasiyasının tərəqqi ruhu ilə sintezini müdafiə etmiş, müasirləşmənin dini-əxlaqi dəyərlərlə uzlaşdırılmasının tərəfdarı olmuşdur.

Abbas Səhhət dövrünün nüfuzlu mətbuat orqanları ilə fəal əməkdaşlıq etmişdir. Onun poetik və publisistik irsi "Şərqi-rus", "Həyat", "İrşad", "Füyuzat", "Dəbistan", "Rəhbər", "Zənbur", "Məlumat", "Yeni İrşad", "Tərəqqi", "Kəlniyyət",

Sözün mənəvi yükünü qəlbində, həm də qələmində daşıyan Abbas Səhhət

Avropa və Şərq klassiklərinin əsərlərini Azərbaycan dilinə çevirərək milli ədəbiyyatın sərhədlərini genişləndirmiş, yeni poetik formaların və fikir çalarlarının yerli ədəbiyyata inteqrasiyasına töhfə vermişdir. O, həm də publisist kimi dövrünün sosial-mədəni problemlərinə münasibət bildirmiş, yazılarında mədəni geriliyə, cəhalətə, ədalətsizliyə qarşı aydın və əsaslı mövqe sərgiləmişdir.

Abbas Səhhət 1874-cü il iyulun 11-də Şamaxıda ruhani ailəsində dünyaya gəlmişdir. Erkən yaşlarından dini və dünyəvi təhsilə maraq göstərmiş, 1894-cü ildə İranın Məşhəd və Tehran şəhərlərində ali tibb təhsili almışdır. 1901-ci ildə Azərbaycana qayıdaraq həkimlik fəaliyyətinə başlamış, lakin daha sonra pedaqoji missiyanı seçərək Azərbaycan dili və ədəbiyyatının tədrisi ilə məşğul olmuşdur. Bu dövrdən milli maarifçilik hərəkatının fəal iştirakçısına çevrilmişdir. 1903-cü ildən etibarən onun publisistik və ədəbi məqalələri "Şərqi-rus" qəzetində dərc olunmuşdur. "Yeni poeziya necə olmalıdır?" məqaləsində Azərbaycan ədəbiyyatında estetik yeniliklərin zəruriliyini irəli sürmüş, klassik ənənələrlə müasir ideyaların sintezini vurğulamışdır. Ədəbi fəaliyyətinin ilk nümunəsi 1904-cü ildə "Şərqi-rus" qəzetində dərc olunmuş şeiri ilə ictimaiyyətə təqdim edilmişdir. Bu tarixdən etibarən o, Azərbaycan dövrü mətbuatında fəal şəkildə çıxış edərək poeziya, publisistika və bədii nəsr sahəsində məhsuldar yaradıcılıqla məşğul olmuşdur. İdeya-estetik axtarışlarının nəticəsi olan "Vətənimdir" adlı şeiri şairin lirikasının zirvəsidir.

Könlümün sevgili məhbubu mənim, Vətənimdir, vətənimdir, vətənim. Məni xəlg eyləmiş əvvəlcə Xuda, Sonra vermiş vətənim nəşvü-nüma...

Misralarda oxucunun diqqətinə çatdırılan başlıca ideya budur ki, insanın formalaşmasında vətən faktoru əsas şərtidir. Abbas Səhhət vətəni unudan insanı kökü qopmuş ağaca, hafizəsini itirmiş insana bənzədir.

"Yeni üslublu məktəblər" ideyasının fəal təbliğatçısı olan Abbas Səhhət professor Əli bəy Hüseynzadənin banisi olduğu Azərbaycan romantik ədəbiyyatı

cərəyanına qoşularaq bu istiqamətdə maarifçi idealların inkişafına mühüm töhfələr vermişdir. Lermontov, Puşkin, Krılov, Maksim Qorki, Viktor Hüqo və digər görkəmli ədiblərinin əsərlərini Azərbaycan dilinə tərcümə edərək milli ədəbiyyatın üfqlərini genişləndirmiş, Qərb romantizmi və realizminin örnəklərini yerli oxucuya təqdim etmişdir. 1912-ci ildə Abbas Səhhətin şeirlərindən ibarət "Sınıq saz" adlı ilk poetik toplusu işıq üzü görmüş, eyni ildə Avropa şairlərindən etdiyi tərcümələri bir araya gətirdiyi "Qərb günəşi" kitabı nəşr olunmuşdur. Ardınca "Əhmədin sücaəti" adlı poeması, 1916-cı ildə isə romantik-estetik xəttin bariz nümunəsi olan "Şair, muza və şəhərli" poeması çapdan çıxmışdır. Onun yaradıcılığında klassik Şərq poeziyasının, xüsusilə də Nizami Gəncəvi, Hafiz Şirazi və Sədi Şirazi kimi böyük sənətkarların təsiri aydın şəkildə seziilir. Abbas Səhhət türk xalqlarının ədəbiyyatlarına da böyük maraq göstərmiş, xüsusilə Tofiq Fikrətin yaradıcılığına dərin rəğbət bəsləmişdir. Xüsusilə böyük Azərbaycan şairi, ideya və qələm dostu Mirzə Ələkbər Sabir haqqında yazdığı məqalələr mühüm əhəmiyyət daşıyır. Ədib dövrünün liberal burjuaziya ideyalarının müdafiçilərindən biri kimi islam

"Məktəb", "Molla Nəsrəddin", "İqbal", "Yeni İqbal", "Son xəbər", "Bəsirət", "Yeni məktəb", "Qurtuluş", "Açıq söz", "Sovqat", "Qardaş köməyi" və digər qəzet və jurnallarda nəşr olunmuşdur. Təəssüf ki, onun bəzi şeirləri dövrün mətbu orqanlarında işıq üzü görse də, sonradan nəşr olunan poeziya toplularında yer almamışdır. Belə nadir nümunələrdən biri də 1911-1912-ci illərdə Mirzə Cəlal Yusifzadənin redaktorluğu ilə Bakıda Azərbaycan türkcəsində nəşr olunan "Həqiqəti-əfkar" qəzetində çap edilmiş əsərləridir. Bu qəzetin heç bir nömrəsi günümüze qədər qalmamışdır. Üçün onun məzmunu haqqında məlumatlar yalnız dövrün digər mənbələrinə və sonrakı tədqiqatçılara əsaslanır. "Həqiqəti-əfkar" qəzetinin ilk nömrəsi 1911-ci il 29 oktyabr tarixində, şənbə günü, Bakının Nikolayevski küçəsində yerləşən Tağıyevin Qız məktəbinin zirzəmisində Orucov qardaşlarına məxsus elektrik mətbəəsində çap olunmuşdur. Qəzet həftədə bir dəfə, dörd səhifə həcmində nəşr edilən, siyasi, ədəbi, ictimai və iqtisadiyönümlü mətbuat orqanı idi. Azərbaycan romanizminin tanınmış nümayəndəsi Abbas Səhhətin qəzetdə dörd şeiri işıq üzü görmüşdür. Bunlardan "Təcəddüd və tərəqqi"

qi" adlı şeiri 1911-ci il 24 dekabr tarixində nəşr olunmuş və sonralar müəllifin müxtəlif illərdə (1935, 1950, 2005) çap olunan toplularında "Tərəqqi və təbiətin qanunu" adı ilə təqdim edilmişdir. Həmin şeirlərdən ikisi - "Əndişeyi-rindane" və "Rəddiye-rindane" hər biri dörd misradan ibarət olmaqla ərəb qrafikası ilə dərc olunmuşdur.

Abbas Səhhət zəngin müəllimlik təcrübəsi ilə hər zaman tələbələrinin və maarifpərvər zümrənin hörmətini qazanmışdı. Həkim peşəsinə yiyələnməsinə baxmayaraq, ömrünü müəllimliyə həsr etməsi bir çoxlarını təəccübləndirirdi. Bu səpkidə suallardan birinə belə cavab vermişdi: "Mən müəllimlik etməklə xalqın ən ağır xəstəliyini - onun savadsızlığını müalicə edirəm". Bu sadə, lakin dərin məzmunlu ifadə onun həyat fəlsəfəsini, millət qarşısındakı vətəndaşlıq məsuliyyətini ehtiva edirdi. Lakin onun həyat yolu faciəvi sonlanmışdır. 1918-ci ildə Bakıda və Şamaxıda erməni-dəşnak silahlı dəstələrinin törətdiyi qırğınların qurbanları arasında Abbas Səhhətin ailəsi də var idi. O dövrdə Şamaxıda 7 mindən çox dinc sakin qətlə yetirildi. Səhhətin evi yandırıldı, əlyazmalarını belə götürməyə macal tapmadan ailəsi ilə birlikdə Gəncəyə köçməyə məcbur oldu. Lakin yolda bolşeviklər və ermənilər tərəfindən qarət edildilər. Bütün bu hadisələr onun psixoloji durumuna ağır təsir göstərdi. Səfalet, aclıq və vəba xəstəliyi ilə mübarizə aparən şair 44 yaşında 40 gün yataq xəstəsi olduqdan sonra dünyasını dəyişdi. Ağlamaqdan gözlerini itirmiş atası Gəncədəki qəbiristanlıqda oğlunun məzarını ziyarət edərək qəbir çuxuruna yıxılır və orada can verir. Ailənin digər üzvləri də vəba xəstəliyindən həlak olurlar. Uzun illər Abbas Səhhətin dəqiq dəfn yeri naməlum qalır. Lakin ədəbiyyatşünas Əli Səidzadənin təşəbbüsü və araşdırmaları nəticəsində şairin məzarı müəyyənləşdirilir və ictimaiyyətin dəstəyi ilə qəbirüstü abidə ucaldırılır. Daha sonra onun məzarı Gəncənin Sahil bağına köçürülür, büstü qoyulur və xatirəsi əbədiləşdirilir.

Fidan ƏLİYEVƏ,
"Respublika".